

«REALITAT» O «APARENÇA»:
EL SER O NO SER DEL CRISTIANISME,
SEGONS IGNASI*, EL BISBE DE SÍRIA

Josep RIUS-CAMPS

En dues de les cartes autèntiques d'Ignasi, «el bisbe de Síria» —presentació que fa de si mateix als romans en la carta que els escriu apressadament¹—, és a dir, el supervisor i màxim responsable de l'església ubicada en la província romana de Síria, hi ha constància de la primera «heretgia», en el sentit ampli de la paraula αἵρεσις², que sorgí en el si de les comunitats cristianes de Síria. (En el bressol del judaisme n'hi havia tot un reguitzell.)³ Es tracta d'una «escola de pensament» que, per motius diametralment oposats a la praxi de la majoria de cristians, acaba tot just de separar-se de la gran església.

* Pel que fa a l'autenticitat de les cartes ignasianes, ho he tractat àmpliament en *The Four Authentic Letters of Ignatius, the Martyr*, Roma 1979; *Die echten Briefe des Ignatius von Antiochien*, dins *RCatT XVI* (1991) 67-103.

1. La *Carta als Romans* fou la primera que Ignasi escriví, a fi de dissuadir els cristians de Roma d'exercir influències prop de les autoritats imperials per a alliberar-lo de la mort: porta data, «vint-i-quatre d'agost» (10,3); notifica que ja és «a prop» (10,2) i els suplica que no li procurin «res més que el fet de ser immolat a Déu, mentre encara està preparat l'altar» (2,2), l'arena on havien lluitat amb feres abans que ell alguns cristians (cf. 5,2).

2. Vegeu BALZ-SCHNEIDER, *EWNT I* 96-97 (Baumbach); BAUER-ALAND, *WNT* 44. Ignasi l'empra tres vegades en les dues cartes de temàtica antidoceta: en la *Carta als Efesis* (IEph 6,2 i 8,2 conj. pròpia) i en la *Carta als Tral·lians* (ITr 6,1), referint-se sempre a l'«heretgia» doceta, no tan sols en el sentit d'escola o facció religiosa, sinó ja en el de grup o secta que s'ha separat definitivament de la gran església.

3. Saduceus (Ac 5,17), Fariseus (15,5), Natzoreus (24,4.5; 28,22). Justí, a més de la «secta atea dels Cristians» (αἵρεσιν ἄθεον Χριστιανῶν), en boca dels jueus (*Dial* 17,1; 108,2), i de les sectes d'inspiració gnòstica contra les quals havia escrit el *Syntagma* (*Apol I* 26,8: vegeu, *infra*, § 6), enumera una sèrie de sectes (αἱρέσεις) que conviuen en el judaisme: Saduceus, Genistes, Meristes o Separats, Galileus, Hel·lenistes, Fariseus, Baptistes. Les *Pseudo-Clementines* parlen de diversos cismes (σχίσματα) sorgits arran de Joan Baptista: Saduceus (Dositheu i Simó), Samaritans, Escribes, Fariseus, Baptistes (*Rec I* 54,1-63,1).

1. Els cercles «docetes» se separen de l'església de Síria

Ignasi, referint-se als cercles docetes, denuncia sense embuts que «s'aparten de les reunions d'acció de gràcies i de pregària, pel fet de no confessar que l'Eucaristia (lit. «l'Acció de Gràcies») sigui el Cos (τὴν εὐχαριστίαν σάρκα εἶναι) del nostre Salvador, Jesús Messies, que ha sofert passió pels nostres pecats, el mateix que el Pare per la seva bondat ha ressuscitat» (ISm = I Eph* 7,1). La separació s'està produint en aquest moment històric (remarqueu la força del present ἀπέχονται), un aspecte que sorprenentment no ha merescut l'atenció dels investigadors dels orígens del gnosticisme. Ignasi invita els efesis a fer ells el mateix: «És convenient, doncs, apartar-se (ἀπέχεσθαι) d'aquests tals i no parlar d'ells ni en privat ni en públic» (7,2), cosa que repeteix tant en la primitiva *Carta als Magnesis*, a propòsit dels judaïtzants, dient: «Aparteu-vos (ἀπέχεσθε) dels herbatges dolents que no conrea Jesús Messies» (I Phld = IMg* 3,1), com en l'advertiment conservat en la *Carta als Tral·lians*, a propòsit dels docetes: «Us exhorto ... que us serviu tan sols de l'aliment cristià i us aparteu (ἀπέχεσθε) de l'herbatge aliè» (ITr 6,1). (Són les quatre úniques ocurrences d'aquest verb.)

El nom de «docetes», una autodesignació més aviat tardana d'aquest grup⁴, i la de llur heretgia, el «docetisme», precursora de les grans sistematitzacions gnòstiques de Valentí i Basilides, deriven del mot clau de llur símbol de fe cristològic, la literalitat del qual ens ha conservat Ignasi per partida doble, respectant això sí les sòlites lleis del quiasme⁵:

«Ara bé, si fos com diuen alguns sense-Déu —és a dir, incrèduls—: “En aparença (Τὸ δοκεῖν) ha estat ell sofrint” (ells sí que són ‘en aparença’!)—, per quina raó estic jo encadenat?...» (ITr 10).

«I realment (ἀληθῶς) sofrí, de la mateixa manera que també realment es ressuscità a si mateix. No com diuen alguns incrèduls: “En aparença (Τὸ δοκεῖν) ell ha estat sofrint.” Ells sí que són ‘en aparença’!: i, tal com pensen, els ha de succeir també, essent com són ‘incorporis i demoníacs’» (ISm 2).

Sorpren que en la manera de referir-se Ignasi als sofriments de Jesús emprí sistemàticament l'aorist «sofrí» (ἔπαθεν, ISm 2a.c; σάρκα ... τὴν ... παθοῦσαν, 7,1), d'aspecte puntual-complexiu⁶, mentre que els docetes empenen el perfet «ha estat sofrint» (πεπονθέναι), d'aspecte extensiu-retros-

4. Els docetes d'HIPÒLIT, *Haer* VIII 11: δοκητὰς ἑαυτοὺς προσηγόρευσαν ὧν οὐ τὸ δοκεῖν εἶναι τινὰς κατανοοῦμεν ματαιίζοντας... L'expressió τὸ δοκεῖν («zum Schein, dem Anschein nach», BAUER-ALAND, *WNT* 406; cf. LAMPE, s.v.) constitueix la quinta essència de llur terminologia teològica (cf. TERTUL·LIÀ, *De carne Christi* 1: «ut et conceptus et praegnatus et partus virginis et ipsius exinde infantis ordo τὸ δοκεῖν haberentur...»; ORÍGENES, *Contra Cels* II 16: ἡμεῖς ‘ τὸ δοκεῖν ’ ἐπὶ τοῦ παθεῖν οὐ τάσσομεν...).

5. ὡσπερ τινὲς ... ἄπιστοι (Tr) // ὡσπερ ἄπιστοὶ τινες (Sm); πεπονθέναι αὐτόν (Tr) // αὐτόν πεπονθέναι (Sm); αὐτοὶ ὄντες τὸ δοκεῖν (Tr) // αὐτοὶ τὸ δοκεῖν ὄντες (Sm).

6. MATEOS, *Aspecto*, § 239.

pectiu, referint-se a una duració que queda ja en el passat⁷ i que d'una manera indirecta és negada pel qualificatiu «en aparença». L'ús del discurs directe per part d'Ignasi («diuen», λέγουσιν) indica que tenim aquí un breu protocol⁸ de la discussió que s'entaulà entre ell i els docetes a Síria i que, mentre ell els insistia que Jesús «sofrí *realment*», els altres li replicaven despectivament que «ell ha estat sofrint *en aparença*», ja que en realitat no ha sofert en absolut, essent com era un ésser superior de naturalesa espiritual, incapaç del tot de contaminar-se amb la matèria. En una mena de contrarèplica, adreçada de fet als tral·lians i als efesis, Ignasi retorqueix l'expressió encunyada pels docetes, qualificant llur existència present de pura 'aparença' (τὸ δοκεῖν) i amenaçant-los que seran privats en el futur de la Vida veritable que sorgí de la mort real del Salvador (cf. IEph 7,2), posat que són «incorporis i demoníacs». L'expressió l'ha manllevada al *logion* que posarà tot seguit en boca de Jesús ressuscitat, un *logion* pertanyent al seu torn o bé a la *Predicació de Pere* o a l'*Evangelí dels Hebreus*⁹, molt proper a l'expressió de Lc 24,39, on Jesús ressuscitat nega que sigui una fantasma, és a dir, un esperit que no té carn i ossos i, per tant, inexistent, fantasmagòric.

2. Carn i Esperit: ¿dues dimensions inconciliables o integrables?

Ignasi titlla els docetes de «ateus/sense-Déu»¹⁰, d'«incrèduls»¹¹, els acusa de constituir un cercle d'«uns pocs insensats»¹², de ser uns «ignorants» de l'Home perfet¹³, pel fet de pertànyer a l'antic règim de la «ignorància»¹⁴, designació despectiva del món present¹⁵, i d'estar sotmesos al Cap de l'ordre present, personificació de tota mena de poder contrari al pla de Déu¹⁶. Complexivament designa llur manca de fe en l'encarnació real del Salvador com

7. MATEOS, *Aspecto*, § 247. Curiosament, en la descripció del sistema simonià d'Ireneu (presa literalment de Justí), d'inspiració clarament doceta, s'usa dues vegades el pf. retrospectiu: vegeu, *infra*, n. 33.

8. En la primitiva carta als Magnesis es conserva un altre breu protocol, aquest cop de la discussió que sostingué igualment a Síria amb els judaïtzants (cf. IPHld = Mg* 8,2). Ignasi usa sovint el pr. actiu del verb λέγω referint-se a afalacs (ITr 4,1), sentències (IEph 15,1), negacions (ISm 5,2) o discussions provinents dels seus adversaris (ITr 10; IPHld 8,2 [2x]; ISm 2).

9. Vegeu A. RESCH, *Agrapha. Ausserkanonische Schriftfragmente*, Leipzig 1906 = Darmstadt 1967, *Agraphon 72* i *Apokryphon 29*.

10. ἄθεοι (ITr 10).

11. ἄπιστοι (ITr 10; ISm 2; 5,3); οἱ ἀπιστοῦντες (IEph 18,1).

12. ἄφρονες (ITr 8,2).

13. ἀγνοοῦντες (ISm 5,1: cf. 4,2).

14. ἄγνοια, IEph 19,3.

15. Ignasi atribueix a l'ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου la ignorància dels tres misteris més clamorosos negats pels docetes —la virginitat de Maria, el part i la mort del Senyor (IEph 19,1: cf. 17,1)—, tota mena de maquinacions (IMg 1,2), males arts i trampes (IPHld 6,2) contra l'església de Síria i contra la seva persona (ITr 4,2; IRom 7,1).

16. El món present (ὁ κόσμος οὗτος), regit pel Cap de l'ordre present, és l'antagònic de Déu (IMg 5,2; IRom 2,2) i, en conseqüència, d'Ignasi (IRom 3,2; 4,2; 6,1) i del cristianisme (3,3).

«la comunitat descreient», per oposició a «la creient»¹⁷; ells, al contrari, es tenen per «assenyats»¹⁸ i s'autodesignen com a «els espirituals», en oposició a «els corporis»¹⁹, segons que sembla desprendre's²⁰ del procediment dialèctic emprat per Ignasi consistent a adduir l'antítesi propugnada pels docetes, a comentar-la irònicament amb una nova antítesi i a refutar-la amb una síntesi integradora dels termes oposats. Ignasi contraposaria l'espiritualisme enterament desencarnat dels docetes, i en conseqüència llur total menyspreu dels qui defensen la realitat humana de Jesús, a l'actitud integradora, per part dels creients efesis a qui s'adreça, de la dimensió humana i de la dimensió divina:

«“Els corporis no poden realitzar allò que és espiritual ni els espirituals allò que és corpori” [antítesi dels docetes], com tampoc la comunitat creient (no pot realitzar) allò que és propi de la descreient ni la descreient allò que és propi de la creient [antítesi d'Ignasi]. Ara bé, precisament allò que realitzeu amb el cos, això és espiritual [síntesi ignasiana], perquè tot ho realitzeu en unió de Jesús Messies» (IEph 8,2).

Després de comprovar per partida doble que cap mena de sectarisme no ha arrelat en la comunitat efesina (IEph 6,2 i 8,1 vl), els posa en guàrdia enfront de l'enunciat programàtic dels docetes que els podria seduir i posar-los a prova, tot retorquant llur raonament a base d'oposar la manera d'obrar dels creients, tinguts per ells com «els corporis», a la dels descreients, que presumeixen de ser «els espirituals», establint la següent proporció: «els (éssers tinguts per) corporis» són a «la comunitat creient» allò que «els (qui es tenen per) espirituals» són a «la descreient». La rèplica d'Ignasi consisteix a unir els dos termes, «cos» (σάρξ) i «esperit» (πνεῦμα), a base d'afirmar amb contundència que precisament les obres que els efesis realitzen «amb el cos» (κατὰ σάρκα), són les veritablement espirituals (πνευματικά), i d'avaluar-ho amb una tercera comprovació, a saber, que ho realitzen tot en unió de Jesús Messies, una comprovació semblant a la que havia fet a l'inici (6,2).

3. Pas per Efes d'alguns docetes provinents de Síria camí de Roma

Per mitjà de la delegació que els efesis han enviat a Esmirna i, en concret, pels repetits elogis que n'ha fet Onèsim, Ignasi s'ha assabentat, primerament

17. ἡ ἀπιστία *versus* ἡ πίστις (IEph 8,2), la «comunitat creient en Déu (πίστιν θεοῦ), pel bé de la qual Jesús Messies fou crucificat» (16,2).

18. συννετοί (IEph 18,1).

19. οἱ πνευματικοί *versus* οἱ σαρκικοί (IEph 8,2). He optat per traduir σάρξ-σαρκικός per «cos-corpori» i πνεῦμα-πνευματικός per «esperit-espiritual» (vegeu n. seg.).

20. Seguint els comentaristes (cf. [W. BAUER-] H. PAULSEN, *Die Briefe des Ignatius von Antiochia und der Brief des Polykarp von Smyrna*, Tübingen 1985, p. 34), en el comentari a la *Carta d'Ignasi als Efesis (RCat XVIII [1993] 41ss)* m'havia inclinat per conferir, en el present context, al mot οἱ σαρκικοί, el sentit conegut com paulí de Rom 8,5ss, «els qui es deixen portar pels instints carnals», malgrat fos l'únic passatge ignasià on σάρξ tindria aquest sentit despectiu. Podria molt ben ser, però, que Ignasi es referís, sense explicitar-ho, a l'antítesi amb la qual els docetes haurien pretès seduir els efesis i guanyar-se'ls per a llur secta.

(Αὐτὸς μὲν οὖν ὄνῃσιμος), del bon ordre que regna en la comunitat (IEph 6,2). Però ha estat informat igualment (Ἐγγων δέ)²¹ que alguns propagandistes docetes, «portadors d'ensenyances perverses», han estat de pas per Efes, procedents de Síria²², als quals els membres de la comunitat efesina no han permès de sembrar entre ells; al contrari, s'han tapat les orelles a fi de no acollir les doctrines que ells pretenien sembrar (9,1). Aquesta notícia es complementa amb la que hem vist al començament i que li és posterior.

Després de separar-se definitivament de l'església de Síria, separació que, segons es desprèn del tenor de les cartes ignasianes²³, no es produí de manera pacífica, els docetes, sabedors que l'església de Síria havia enviat una delegació a Roma perquè hi informés sobre els gravíssims aldarulls que havien culminat en la condemna del bisbe de Síria, s'haurien proposat, a llur torn, d'assolir, també ells, la capital de l'Imperi. De pas per Efes, van intentar de fer proselitisme entre els cristians de la comunitat efesina, els quals però, no els donaren audiència. En aquest moment els perdem les traces. De fet, a inicis del s. II algunes sectes de tipus gnòstic apareixeran instal·lades a Roma²⁴.

4. Ignasi i els docetes procedeixen d'un tronc i d'una experiència comuns

El fet que acabin de separar-se del tronc principal de l'església explica que Ignasi i els docetes comparteixin una mateixa terminologia, una concepció semblant de l'estratificació dels éssers celests, terrenals i subterraqüis (ITr 9,1), una sèrie d'expressions que més tard seran considerades patrimoni dels gnòstics tals com «el combat entre éssers celests i terrenals» (IEph 13,2), «la Paraula que procedeix del Silenci de Déu» (IMg 8,2) o «Fill de Déu pel Voler i la Força de Déu» (ISm 1,1), mites com el de l'Astre del Messies, que supera en brillantor tots els altres astres (cf. IEph 19,2), etc. El motiu de llur separació no s'ha de cercar, doncs, en l'àmbit de les categories filosòfiques, de les especulacions sapiencials o dels mites judaics que tenen en comú, sinó en la diversa manera d'interpretar la innegable experiència de salvació, totalment alliberadora, que havien fet comunitàriament en el baptisme en rebre «la grà-

21. Vegeu *Carta d'Ignasi als Efesis* 40.

22. ἐξεῖθεν, en la ploma d'Ignasi escrivint als efesis des d'Esmirna, només pot referir-se a Síria, d'on ell també prové. Pace BAUER-PAULSEN, *Die Briefe des Ignatius* 35.

23. Vegeu *Letters* 139-142. En la darrera carta que escriví des de la presó d'Esmirna, i tan sols en aquesta, hi ha constància de l'arribada d'una delegació que li anava a l'encalç des de Síria i que ha passat ja per Efes, portadora de bones notícies sobre la pacificació que s'ha produït en l'església de Síria (actualment en Sm = Eph* 10,1-11,1 [sense la determinació «Antioquia»]). Ignasi resol d'enviar un delegat de la comunitat efesina, «per tal que, un cop arribat a Síria, es congratuli amb ells perquè han fet les paus, han recuperat la pròpia grandesa i els ha estat restituit llur propi corpuscle comunitari» (11,2) i els lliuri una carta (la *Carta als Sirians*, avui perduda) «a fi que els doni l'enhonor per la bonança que se'ls ha fet d'acord amb Déu i perquè ja han arribat a port gràcies a la vostra pregària» (11,3), després de la tempesta provocada per les lluites intestines. Vegeu la descripció que fa IRENEU, *AH IV* 33,7, a propòsit dels cismàtics.

24. Vegeu José MONTSERRAT TORRENTS, *Los gnósticos*, Madrid 1983, pp. 56-58.

cia present» del Messies Jesús²⁵, «el do» de l'Esperit Sant «que el Senyor realment ens ha transmès»²⁶, quan foren unguits «cristians»²⁷ o «cristòfors»²⁸ i feren personalment «l'experiència de Déu»²⁹.

L'experiència d'haver estat salvats, la interpretaren unilateralment com si es tractés d'un alliberament total i definitiu de la matèria i del cos, possiblement influenciats —almenys llurs capítostos— pel fet de pertànyer a una determinada èlite filosòfico-religiosa, segons sembla desprendre's del context ignasià. En efecte, en les cartes a les comunitats asiàtiques el bisbe de Síria no s'està de reconèixer que són «cristians», si bé precisa que ho són només de nom:

«Alguns tenen el costum de presentar-se camuflats amb el nom de cristians³⁰, mentre que practiquen altres accions indignes de Déu» (IEph 7,1).

«Són els qui mesclen Jesús Messies amb llurs falòrnies fent-se passar per creients fidedignes» (ITr 6,2).

Per això no es cansa de repetir que no n'hi ha prou de professar-se «cristià», sinó que se n'ha de ser de fet:

«Ningú qui professi la fe no peca, ni odia qui està en possessió de l'amor: «L'arbre es manifesta pel seu fruit» (cf. Mt 12,33). Així, els qui es professen cristians (Χριστοῦ εἶναι), es veuran per les obres que realitzen. Perquè l'afer, ara, no és de professió de fe, sinó que es reconegui que hom, dinamitzat per ella, ha arribat fins a la fi» (IEph 14,2).

«Pel que fa a mi, demaneu únicament força ... per tal que no solament em digui cristià, sinó que sigui reconegut com a tal, car quan en sigui reconegut, també me'n podré dir, i ser fidedigne llavors precisament, quan no sigui manifest al món³¹» (IRom 3,2).

5. *Un moviment elitista de tipus espiritual, completament desencarnat*

Els docetes pertanyien a una certa èlite que per llur formació posseïa coneixements d'ordre superior. Ignasi hi havia tingut accés, però no la majoria de creients. Així es desprèn de la confessió que fa el mateix Ignasi als tral·lians:

«Per ventura no us puc escriure sobre els éssers celests? Em temo, però, que us faria un tort, si no heu superat la infantesa. Perdoneu-me: no fos cas que us ennuégueu si no us ho poguéu passar. Fins i tot jo, no pel fet d'estar encadenat i de poder conèixer els éssers celests, les demarcacions angèliques i les aliances arcòntiques, tant les visibles com les invisibles, no per això sóc ja deixeble» (ITr 5,1-2).

25. τὴν ἐνεστώσαν χάριν (IEph 11,1: cf. IMg 8,1,2; IPhd 8,1; ISm 6,2; 11,1; IPol 7,3).

26. τὸ χάρισμα (IEph 17,2).

27. Cf. IEph 11,2; IMg 4; Rom 3,2; IPol 7,3.

28. Χριστοφόροι (IEph 9,2).

29. γινῶσιν θεοῦ (IEph 17,2).

30. τὸ ὄνομα οὗ τοῦ κοινὸν ὄν. és el nom «cristià»: cf. IEph 1,2; 3,1; IMg 1,2; 10,1).

31. ὁ κόσμος (= l'ordre present injust) s'oposa a ὁ θεός (cf. IMg 5,2; IRom 2,2; 3,2,3; 4,2; 6,1).

Els docetes es vanaven precisament de posseir coneixements esotèrics, reservats a uns iniciats, «els espirituals», i vedats als membres de «la comunitat creient», considerats per ells com «els homes corporis». D'aquí que Ignasi exclami a propòsit d'ells, citant expressions paulines: «“On són els savis?, on els aimants de discussions?” On rau la vanaglòria dels qui s'anomenen “assenyats”?» (IEph 18,1b: cf. 1Co 1,19-20; Rm 3,27). Per això també es nega, en conseqüència, a fer ús de tals coneixements: «Tinc molts coneixements sobre Déu, però em mesuro, a fi de no perdre'm en vanaglòries» (ITr 4,1). Els docetes, en canvi, se'n servien per a fer proselitisme i guanyar adeptes per a llurs cercles privats, «fent-se passar per creients fidedignes, com qui dóna una metzina mortal barrejada amb vi emmelat; qui ho desconeix es pren dolçament, amb plaer nefast, el brevatge de la mort» (ITr 6,2).

És possible, fins i tot, que molts d'ells haguessin exercit càrrecs de responsabilitat en la comunitat creient abans de separar-se'n, per a no veure's obligats a compartir la mateixa taula amb els més necessitats i marginats:

«Que ningú no es deixi esgarriar. Fins i tot els éssers celests, la glòria dels àngels i els caps tant visibles com invisibles, si no donen fe a la Sang del Messies, també ells seran condemnats. “Qui ho pugui comprendre, que ho compregui” (Mt 19,12). Que el càrrec no ensuperbeixi ningú. La totalitat la formen fe i amor, als quals res no és preferible. Observeu, en canvi, com els qui ensenyen doctrines alienes a la gràcia de Jesús Messies, la que ha arribat fins a nosaltres, són contraris al pla de Déu: no s'interessen per l'ágape, no es preocupen de la viuda ni de l'orfe, no tenen cura de l'atribolat ni del presoner o del llibert, no els importa res l'afamat o l'assedegat» (ISm 6,1-2).

Ignasi és molt radical en aquest punt, senyal que toca el punt flac dels docetes:

«Per consegüent, qui no assisteix a l'aplec comunitari, ja s'ensuperbeix i s'ha separat ell mateix. Està escrit, en efecte: “Déu s'enfronta als superbs” (Pr 3,34)» (IEph 5,3).

No hi ha dubte que es refereix a aquells membres de la comunitat cristiana que, ensuperbits de si mateixos, ja s'han separat definitivament de les reunions comunitàries. La invitació que fa a les comunitats de la província d'Àsia perquè freqüentin les reunions eucarístiques és una garantia contra llur proselitisme:

«Així, doncs, procureu reuniu-vos més freqüentment per donar gràcies a Déu i lloar-lo, perquè quan assistiu amb freqüència a l'aplec comunitari són abatudes les forces de Satanàs, i la seva influència destructora es dissipa gràcies a la concòrdia de la vostra fe» (13,1).

Un advertiment semblant el fa als tral·lians:

«Guardeu-vos, doncs, d'aitals individus! Això ho aconseguireu si no us envianiu i resteu inseparables de Déu Jesús Messies [...]: qui roman dins el recinte de l'altar és pur; però qui roman fora de l'altar no és pur» (ITr 7,1.2: cf. IEph 5,2; IPhld 4).

El recinte de l'altar és el recinte on es reuneix la comunitat per a celebrar l'Eucaristia³². Els docetes —tal com hem vist al començament— se n'han apartat, car no confessen que l'Eucaristia sigui el Cos del Salvador.

6. Ignasi silencia a dretcient els noms dels docetes

Ignasi no ha volgut consignar els noms dels capitostos de la secta. No els ha consignat intencionadament, a fi de no fer-los propaganda, tot i que els coneix personalment i que s'ha sentit afalagat per ells amb la intenció de guanyar-se'l per a llur causa:

«També, en efecte, respecte a nosaltres tenen els mateixos sentiments dolents: car, de què em servirà que hom em lloï, si blasfema contra el meu Senyor, no confessant que és portador d'un cos? Qui no afirma això ha renegat d'ell completament, essent un portador de mort. Llurs noms, essent noms de persones incrèdules, no m'ha semblat bé de transcriure'ls. És més, ni tan sols voldria recordar-me'n, fins que no es penedeixin reconeixent la passió, que és la nostra resurrecció» (ISm 5,2-3).

Seria molt aventurat, doncs, d'intentar desxifrar-los? Han de ser contemporanis seus i, per tant, molt propers als apòstols, ja que Ignasi pertany encara a la generació de testimonis oculars del Senyor³³. Segons això, no seria descabellat d'apuntar alguns noms: Simó mag (samarità de Gitta)³⁴, Menandre (també samarità, deixeble seu, natural de Caparatea, el qual es personà a Antioquia)³⁵, Saturnil (d'Antioquia de Síria)³⁶, noms que constaven en l'obra de Justí (perduda), *Syntagma contra totes les heretgies*, conservada probablement per Ireneu en l'obra anomenada *Contra les heretgies*³⁷, on són considerats com els capdavanters del que més endavant s'anomenarà el gnosticisme.

32. Vegeu IEph 5,2; IMg 7,2; IPhd 4. En IRom 2,2 l'altar és figura de l'arena de l'amfiteatre romà, on els condemnats a mort eren past de les feres.

33. Les cartes d'Ignasi han estat postdatades, pel fet d'haver-lo considerat un màrtir víctima de la persecució de Trajà (vers l'any 110), quan en les seves cartes no hi ha cap indicatiu d'una persecució general contra l'església ni contra l'església de Síria. Per elements de crítica interna s'han de predatare, situant-les plenament en les darreries del s. I (entre els anys 70 i 90): vegeu el meu article, *Indicios de una redacción muy temprana de las cartas auténticas de Ignacio (ca. 70-90 d.C.)*, dins *Augustinianum* (1995, en premsa).

34. Simó s'havia presentat com la Força de Déu, juntament amb Helena/Lluna, el seu Pensament, i s'hauria «aparegut també com un home, essent així que no era home, i havia aparentat del tot (δεδοικημένοι, pf. retrospectiu intensiu) que havia sofert a la Judea, tot i que no havia sofert en absolut (πεπονθότα, pf. retrospectiu extensiu)...» (IRENEU, AH I 23,3 = HIPÒLIT, *Philos* VI 19).

35. Menandre s'havia presentat com «el Salvador enviat des d'un cert lloc de dalt, des dels eons invisibles, per a la salvació dels homes» (EUSEBI, HE III 26,1: cf. JUSTÍ, Apol I 26,4 = EUSEBI, HE III 26,3; IRENEU, AH I 23,4).

36. Saturnil havia «proposat que el Salvador era ingènit, incorpori i sense figura, però que s'hauria aparegut en aparença (δοκίσει δὲ ἐπιτεφηνέναι) com un home» (JUSTÍ = IRENEU, AH I 44,1 = HIPÒLIT, *Philos* VII 28).

37. IRENEU, AH I 23-27: cf. JUSTÍ, Apol I 26,1-8.

7. *El descens del Salvador (docetes) versus l'ascensió de l'Home perfet (Ignasi)*

Les limitacions del present article no permeten desenrotllar a bastament els dos tipus de teologia, descendent i ascendent, que entraren en confrontació en l'església de Síria a finals del segle primer. La dels docetes és de tipus netament *descendent* i constituirà la base de tots els sistemes gnòstics que aniran sorgint a partir d'aquests cercles esotèrics separats de la gran església. El descens del Salvador superior i l'assumpció d'un cos aparent a fi de salvar els espirituals retinguts en la matèria, constitueix el nucli d'aquesta teologia. Encara que Ignasi no faci referència explícita al descens del Salvador, el mer fet que tota la seva cristologia marcadament antidoceta sigui de signe *ascendent* (potser el darrer testimoni d'aquest tipus de teologia) pressuposa aquest teologumen. Per exigències d'espai em circumscriuré a l'himne antidoceta transcrit per ell en la *Carta als Efesis*, on resumeix en vuit estics tota la seva cristologia:

«Hi ha un sol Metge,
de carn ensems que d'Esperit,
engendrat i ingènit:
en la carn ha esdevingut Déu,
en la mort Vida veritable;
nat tant de Maria com de Déu,
primer passible i després impassible,
Jesús Messies, el nostre Senyor» (IEph 7,2)

El primer binomi, «de carn/d'Esperit», integra els dos elements, «carn/esperit», que els docetes consideraven absolutament incompatibles. La fusió d'aquests dos elements s'ha produït en la persona de Jesús. El segon binomi, «engendrat i ingènit», indica la diversa procedència de l'un i de l'altre. Ignasi fa ressaltar els dos moments, inicial i final, de la configuració de l'Home-Déu: el moment de la seva *concepció humano/divina*, «nat de Maria», a saber, «de la nissaga de David», i «de Déu», a saber, «per obra de l'Esperit Sant» (cf. IEph 18,2; ISm 1,1), i el moment de la seva *mort/resurrecció*, moment en què s'ha manifestat l'Home perfet (cf. ISm 4,2), compost de carn-cos i d'Esperit. Al terme d'aquest procés «ha esdevingut Déu», gràcies a la total compenetració del cos humà amb l'Esperit Sant. Finalitza —com era d'esperar— amb una confessió marcadament antidoceta: «primer passible», qualitat que és inherent al cos humà, «i després impassible», qualitat pròpia de l'Esperit de Déu³⁸.

Aquest mateix procés d'integració de les dues dimensions l'ha de seguir tot «cristià», compost de carn-cos i d'esperit, esperit humà³⁹ que ha estat ungit

38. El refonedor de les cartes d'Ignasi professa una teologia clarament descendent. Vegeu el contrast entre *πρωτον παθητός και τότε απαθής* d'Ignasi (IEph 7,2) i *τὸν ἀπαθῆ, τὸν δι' ἡμᾶς παθητόν* del refonedor (Pol 3,2).

39. L'esperit de l'home (*τὸ ἐμὸν πνεῦμα*, IEph 18,1; ITr 13,3; IRom 9,3; ISm 10,2), com a signe permanent de l'elecció de l'home per part de Déu, forma part, juntament amb «el cos» (ἡ

amb l'Esperit Sant (cf. IEph 9,2: *χριστοφόροι*). L'inici és la fe/adhesió a Jesús, el terme és l'amor/lliurament total de la vida: la unió de totes dues «constitueix Déu» (*θεός ἐστιν*, 14,1). Per això Ignasi repeteix que, quan aconseguixi de travar-les perfectament, «seré veritablement deixeble» (IRom 4,2; IEph 1,2), «seré Home» (IRom 6,2).

Els docetes tot ho xifraven en l'experiència de l'Esperit i menyspreaven el cos material. L'ur salvació venia de dalt, al marge completament de qualsevol compromís amb el germà. Ignasi replica que no hi ha salvació possible si no és a partir del cos, servint-se de l'analogia dels «carreus elevats enlaire per mitjà de la càbria de Jesús Messies, que és la creu, fent servir de corda l'Esperit Sant» (IEph 9,1).

El procés comença amb la imposició del nom de «cristià» i finalitza quan hom és «reconegut» com a tal (IRom 3,2: cf. IEph 11,2). La unió d'aquestes dues dimensions es realitza tan a nivell personal com a nivell comunitari. La intenció d'Ignasi en escriure les cartes asiàtiques és precisament la d'aconseguir aquesta fusió: la del cos amb l'Esperit, contra els docetes que negaven la mort real del Salvador, i la de l'Esperit amb el cos, contra els judaïtzants que negaven la novetat de la resurrecció. Sigui'ns permès, doncs, de finalitzar aquest breu article amb els tres models d'unió que proposa en la *Carta als Magnesis*:

«Havent estat considerat digne d'un nom tan venerable (= «cristià»), gràcies a aquestes cadenes que arrossego, canto per escrit a les comunitats, desitjant que realitzin entre elles la unió que trava el cos i l'Esperit de Jesús Messies (el nostre viure perdurable), la que trava igualment la fe i l'amor (al qual res no és preferible) i, cosa més important, la que trava Jesús i el Pare: d'aquesta manera, aguantant pacientment totes les maquinacions del Cap de l'ordre present, un cop ens n'hàgim escapolit, assolirem Déu» (IMg 1,2-3).

8. A manera de conclusió

Després d'aquest breu recorregut a través de les cartes autèntiques d'Ignasi a la recerca dels motius reals que el mogueren a escriure-les, podem afirmar que el perill del docetisme —per raons d'espai, hem descartat de parlar de l'altre perill també real, el dels judaïtzants— el continuava preocupant molt seriosament mentre es dirigia a Roma on havia de ser past de les feres, tot i la precarietat de la situació en què les escrivia (reduït a la condició d'esclau, vigilat per un escamot de deu soldats i condemnat a mort per sedició política).

El docetisme, com a corrent teològic que nega la realitat humana del Salvador i s'arrecera en la seva procedència divina, esclatà per primer cop en el si de l'església de Síria, probablement a Antioquia, on havia nascut la primera

σάοξ μου, IRom 2,1), del compost humà (cf. ITr 12,1; IRom insc; ISm 1,1) i, en concret, de Jesús Messies (IMg 1,2; ISm 3,2). En el llenguatge eucarístic usa l'equivalent *σάοξ/αἷμα* (ITr insc vi; 8,1; IRom 7,3; IPhld 4). Ignasi desconeix el terme *ψυχή*, no així el refonedor (Phld 1,2; 11,2).

església «cristiana» (Ac 11,26)⁴⁰, vers la segona meitat del segle primer. La confrontació entre docetes, judaïtzants i els cristians fidels a Ignasi provocà gravíssims aldarulls públics que culminaren en la condemna del bisbe de Síria com a màxim responsable, responsabilitat que havia assumit ell mateix a fi d'evitar majors represàlies de les autoritats imperials. En el moment en què Ignasi escrigué, els docetes ja s'havien separat definitivament de l'església-mare, han travessat les fronteres de Síria i, de pas per la província d'Àsia, es dirigeixen probablement a la Capital de l'Imperi.

Ignasi és molt conscient que el perill del docetisme podria diluir completament el missatge cristià i convertir-lo en una secta esotèrica, sense cap incidència en la societat. Per això recalca una i altra vegada que l'única manera de combatre'l consisteix en el compromís efectiu envers els més necessitats i marginats, compromís que es fa efectiu en la celebració de l'Eucaristia, el sentit que és allí on la comunitat fa l'experiència real del nostre Salvador, Jesús Messies, l'Home-Déu.

A la teologia de tipus descendent propugnada pels docetes, Ignasi oposa una teologia que parteix de la realitat humana del Salvador, el nucli central de la qual el constitueix la seva mort real i la seva resurrecció. En la persona de Jesús s'han fusionat indissolublement dues dimensions que semblaven irreconciliables, carn/cos i Esperit, fins a constituir-lo «Déu», «l'Home perfect», l'Home-Déu, «el meu/nostre Déu», que essent en el Si del Pare es manifesta ara com mai, havent-se constituït per a nosaltres en la Porta que ens mena cap al Pare.

Josep RIUS-CAMPS
Església de Sant Pere de Reixac
Apartat 41
E-08110 MONTCADA I REIXAC

Summary

The letters of Ignatius, the bishop of the Province of Syria, reflect the historical moment in which Docetists separated themselves from the Syrian Church. While the former reduced everything to the experience of the Spirit and, consequently, despised the body (lit. «the flesh»), Ignatius argues that it is necessary to integrate both dimensions, «flesh» and «Spirit». Ignatius and the Docetists have a common origin: the experience of being baptized in the Holy Spirit. However, their respective ways separated when the latter proposed a spiritual movement which had nothing to do with the reality of the flesh. Ignatius writes to the communities in Syria to warn them against the Docetists' propaganda. In contrast to their Christology, centered on the descent of the Saviour, he proposes an ascendant Christology centered on the man Jesus, anointed Messiah, the man who «in the flesh became God».

40. Vegeu *Comentari als Fets dels Apòstols II*, Barcelona, Facultat de Teologia de Catalunya-Editorial Herder, 1993, pp. 342-344.